

En liten bok om verdens store spørsmål

Hei Verdens
filosofibok

U
verden

Velkommen til en magisk verden full av undring

Denne boken har som mål å skape en åpen dialog rundt spørsmål om global ulikhet, menneskerettigheter og bærekraft. Den er ment som en guide til en filosofisk samtale i seks ulike universelle temaer. Hvert tema består av flere uthevede hovedspørsmål, som følges opp med mulige svar og forslag til motspørsmål. En filosofisk samtale kan ta mange veier, derfor er den skisserte samtalestien ment som inspirasjon. Samtalen tar muligens en annen retning enn den skisserte, før den gjerne videre ved å anvende en filosofisk tilnærming, og stiller undrende motspørsmål. Man trenger heller ikke starte på det første temaet og jobbe seg gjennom boken kronologisk, man kan plukke ut det man måtte ønske.

Boken kan brukes som lesestoff for interesserte unge og voksne, men den store magien oppstår først og fremst i møte med andre i en åpen og fri tankevirksomhet hvor alle kan uttale seg. Kunsten å filosofere med barn er evnen til å kunne stille gode spørsmål; til å lære elever å begrunne sine meninger; til å snu ting på hodet for å se dem på en annenledes måte; samt til å lytte med et åpent sinn. Vi har derfor valgt å skissere mulige veier en samtale kan ta som kan inspirere, men ikke begrense, den som leder samtalen.

Den filosofiske samtalen gir rom for dybdelæring, og med litt trening kan den filosofiske metoden brukes i alle skolens fag. Spørsmålene er i hovedsak utviklet for mellomtrinnet, men læreren kan selv justere språket i spørsmålene for å tilpasse det til småtrinnet eller ungdomstrinnet. For småtrinnet kan man i større grad vektlegge illustrasjonene og bruke dem som samtalegenerator. Tidsbruken vil variere, men en 30-45 minutter er et godt estimert utgangspunkt.

DEN FILOSOFISKE SAMTALEN

Svar dei døyr
svar veks fram.
Men spørsmåla
dei brenn
i alle dagar.

- Arne Garborg

Ordet filosofi kan forstås som kjærlighet eller lengsel (filos) til visdom (sophia). En filosof er ikke en som eier sannheten eller visdommen, men en som prøver å nærme seg denne ved å være ydmyk, nysgjerrig, åpen og undrende. I følge Sokrates var den vise den som visste at han/hun ikke visste noe. En filosofisk undersøkelse krever ikke forhåndskunnskaper, men en deltagelse i en prosess som er kjennetegnet av åpenhet, mottakelighet og undring. En filosofisk samtale er styrt av spørsmål som bidrar til å åpne verden opp for oss på nytt, og som lærer oss å se med nye øyne på det allerede kjente. Som en prosess og en holdning er filosofi derfor noe alle kan delta i.

Boken er utviklet av
Hei Verden med støtte fra Norad.

Tekstforfatter:
Ingunaya M. Larsen

Illustrasjon og layout:
Erlend H. Sandøy

2020

Å undre seg sammen over noe krever deltakelse og villighet til å gå inn i kanskje uvante og annerledes spørsmål. Vanligvis stiller vi spørsmål for å finne fakta eller svar, mens i et undringsfelleskap lar vi oss styre av interessen til å utforske noe grundig uten å finne et entydig svar. Av voksne krever dette ofte at vi holder oss i ro og stiller oss åpne for å lære barna å kjenne på nytt. Kanskje viser barna andre sider av seg selv i en filosofisk samtale enn de viser daglig? Voksne skal altså ikke oppdra barn eller overføre sine kunnskaper eller moralske og sosiale ferdighet gjennom filosofiske samtaler.¹ Snarere handler filosofiske samtaler om å modne evnen til å reflektere, lytte, uttrykke seg selv og skape meningsfulle samtaler sammen.

TIPS OG RÅD TIL GJENNOMFØRING

Filosofiske muligheter, eller undringsmuligheter, er gjerne tilstede spontant i en hverdagslig situasjon gjennom barnas naturlige nysgjerrighet og latente filosofiske og åndelige sinnelag. Alt som kreves av en lærer for å møte dette, er å bruke denne gjerne spontant oppståtte anledningen til en felles undring; være lydhør, åpen og å være tilstede med barna.

En vellykket dialog med mange involverte har en rekke forutsetninger. For det første må man skape en felles oppmerksomhet. For det andre må man skape trygghet, åpenhet og gi stillheten plass. En måte å inspirere elever til deltakelse i en felles undring, er å skape en magisk stemning sammen. Her er noen forslag.

- Tenn et lys ved å telle ned sammen (tre – to – en). Dersom elevene ikke er helt med i tellingen gjør man det en gang til, slik at lyset først kan tennes når det er full kraft i elevenes stemmer. Dermed settes det et fokus og det markeres en åpning mot det nye som skal skje.
- Elevene kan sitte på en annerledes måte enn ved vanlig undervisning, for eksempel i en sirkel på gulvet. Fordelen med dette oppsettet er at alle ser hverandre, noe som skaper åpenhet og fellesskap.
- La elevene formulere egne spørsmål etter gjennomgangen av et tema. Skriv spørsmålene på lapper og legg dem i et skrin eller en magisk hatt. Ved å trekke en og en lapp og snakke om spørsmålene får elevens egen undring være omdreiningspunktet i samtalen.
- Kjernen i den filosofiske samtaleformen er at man begrunner svaret sitt for andre slik at andre kan få ta stilling til det sagte, spørre det ut og si seg enig eller uenig. Gjennomsiktighet er en forutsetning for en ordentlig debatt. Lærers viktigste oppgaver er derfor å be elevene begrunne og eventuelt utdype svarene sine. Hvorfor-spørsmålet må aldri stilles på en irettesettende eller truende måte. Nysgjerrighet, respekt og tillit skal alltid ligge i bunn når man stiller spørsmål.

- Det kan være nyttig å spørre om elevene fikk med seg hva forrige elev snakket om. Man kan også la nestemann som sier noe gjenta det forrige elev sa. Lytting er en vesentlig del av filosofisk samtale.
- Læreren kan nøste opp noen av trådende underveis i samtalen, og peke tilbake på spørsmålet man begynte med. Har man kommet nærmere et svar? Hvis man har funnet et eller flere svar, kan man spørre om elevene er enige i dette. Hvis de virker enig er man ferdig. Ved uenighet ber man de uenige om å begrunne hvorfor de er uenige, og samtalen ledes videre på denne måten.
- Slutten av en samtale bør ikke alltid være enighet – dette er bare én form for avslutning. Man kan enes om å være uenig. En annen avslutning er å stå i uvissheten sammen, og konstatere at man ikke har et endelig svar. Påpek gjerne at å ikke vite alt kan ses på som en vellykket avslutning på en samtale.
- Samtalen kan få leve videre etter den er avsluttet i klasserommet. Dette kan gjøres ved at sitater eller spørsmål fra samtalen henges opp eller skrives på steiner og legges rundt i skolegård, korridor eller lignende. Slike visualiseringer bidrar til å løfte visdommen og den enkelte elevens stemme frem i et offentlig rom.

Lykke til!

---

¹ Olsholt, Ø., Lahaisa, M., Scheldrup, A. (2008). Filosofiske samtaler i barnehagen. Å ta barns tenkning på alvor. Kommuneforlaget.

TEMA 1: HÅP

Myten om Pandoras eske fra gresk mytologi er en fin introduksjon til temaet håp.

PANDORAS ESKE

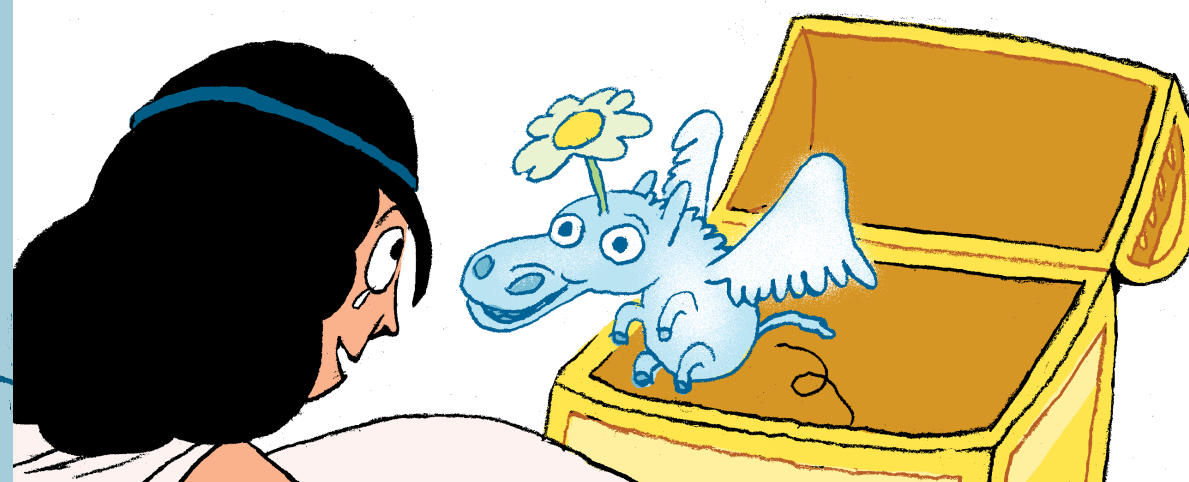
Trollmannen Prometheus stjal ild fra Zevs og gav det til mennesket. Zevs ble rasende og bestemte seg for å straffe Prometheus og menneskeheten. På ordre fra Zevs ble den første kvinnen i verden skapt. Hun ble fremstilt på en meget sinnrik måte, hun ble tildelt særskilte gaver fra gudene; skjønnhet, klokskap, godhet, også videre, og til slutt fremstod hun som den mest fullkomne skapning hittil sett. Intet manglet ved henne bortsett fra et navn. Etter nøye overveielse ble det besluttet at hun skulle hete Pandora. Navnet betyr begavet. Hun ble sendt til Epimetheus, den godtroende broren til Prometheus. Han tok imot henne med åpne armer, selv om han ble advart. «Slik en vakker og blid skapning kan sikkert intet ondt bringe», tenkte Epimetheus. Pandora hadde med seg en eske da hun kom til jorden. Esken hadde hun fått av Zevs, som hadde bedt henne om aldri å åpne esken. Samtidig hadde han sørget for at en av gudene hadde utstyrt henne med en ustopkelig nysgjerrighet. Bare en ting stod nå i hodet på Pandora; å se hva esken inneholdt. Hun holdt seg inne, og ville ikke være med ut og delta i vennenes lystige lek.

Dette var i gullalderens tid, hvor mennesket ennå ikke hadde noen erfaring med det onde. Pandora hørte stemmer innenfra esken. Små ynkelige stemmer som ropte: «Pandora, kjære Pandora forbarm deg over oss. Fri oss fra dette mørke fengsel. Lukk opp, lukk opp, vi bønnfaller deg!». Da hun hørte Epimetheus utenfor skyndte hun seg å åpne lokket litt for å tilfredsstille sin nysgjerrighet. Zevs hadde imidlertid vært ondskapsfull nok til å pakke ned allslags plager og lidelser i esken, slik som sykdommer, krig, nød, sult, fattigdom, gjerrighet og grådighet. Plagene fløy ut i form av små brunvingede skapninger som lignet møll. De startet straks å stikke og plage menneskene og forandret deres glade latter til smerte og redselsskrik. Epimetheus og Pandora hadde aldri følt hverken smerte eller vrede, men så snart de var blitt stukket, begynte de å gråte, og for første gang i livet kom de med anklager mot hverandre.

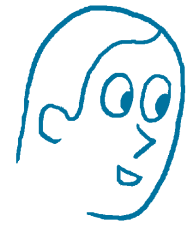
Imidlertid hørte de på ny en stemme fra esken. En søt liten stemme som ba om frihet. Pandora og Epimetheus så spørrende på hverandre. Epimetheus bad tilslutt Pandora om å åpne lokket. Det kunne vel ikke gjøres mer skade enn allerede skjedd. Og det var et hell for dem, for sammen med alle plagene hadde Zevs lagt «håpet» i esken, som nå startet sin oppgave med å lindre menneskenes smerte. På sine hvite vinger flagret håpet fra sted til sted for å lindre smerte og trøste de nedtrykte.¹

¹ www.sites.google.com/site/sveinolavones/pandoras-eske

HVA HÅPER DERE PÅ FOR VERDEN?

Jeg håper på at sykdom og død forsvinner ut av verden.

Ville vi levd bedre liv dersom vi aldri ble syke og aldri kunne dø?

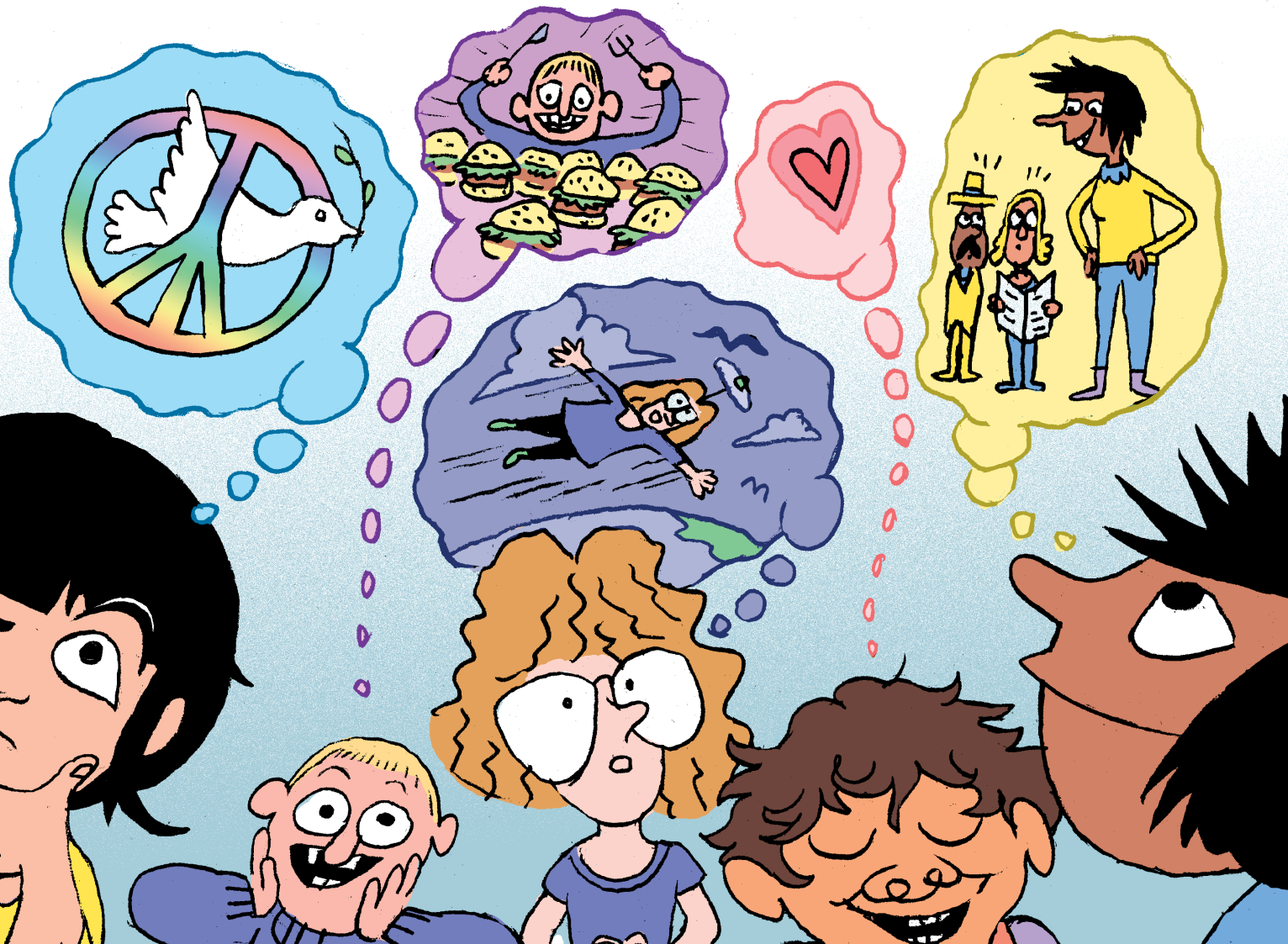
Jeg håper at alle får noe å spise, og at ingen må være fattige.

Hvordan kan vi kjenne at det er godt å være mett og ha nok, hvis vi aldri har kjent på sult eller fattigdom?

Jeg håper på en bedre verden.

Hvordan vet vi sikkert hva som vil være en bedre verden?

Tenk om verden aldri blir bedre, skal du gå rundt og håpe på noe helt forgjeves?

ER DET ALLTID BRA Å HÅPE PÅ NOE?

Ja, for håpet hjelper oss til å virkeliggjøre det vi håper på.

Nei, for da kan det være at vi blir veldig skuffet når det vi håper på ikke skjer.

Ja, for håpet gjør oss sterke og glade.

Nei, for når vi håper kan det være vi bare drømmer oss vekk.

VIDERE UNDRING:

- Hva er håp?
- Hvordan oppleves håpløshet?
- Hvor kommer håpet fra?
- Kan vi gi andre håp, i så fall hvordan?

TEMA 2: VERDEN OG MENNESKERS ANSVAR

HAR VI MENNESKER ET ANSVAR FOR Å PASSE PÅ VERDEN?

Nei, vi mennesker er frie til å gjøre som vi vil.

Har vi derfor rett til å gjøre akkurat som vi vil med verden?

Tar vi vare på oss selv hvis vi ikke tar vare på den verdenen vi lever i?

Ja, for vi mennesker er den eneste arten som kan passe på resten av verden.

Tar vi mennesker ansvar for verden?

Vet vi mennesker hva verden trenger av oss?

Klarer vi å gjøre det som trengs for å passe på verden?

TRENGER VERDEN MENNESKER?

Nei. Verden trenger ikke mennesker.

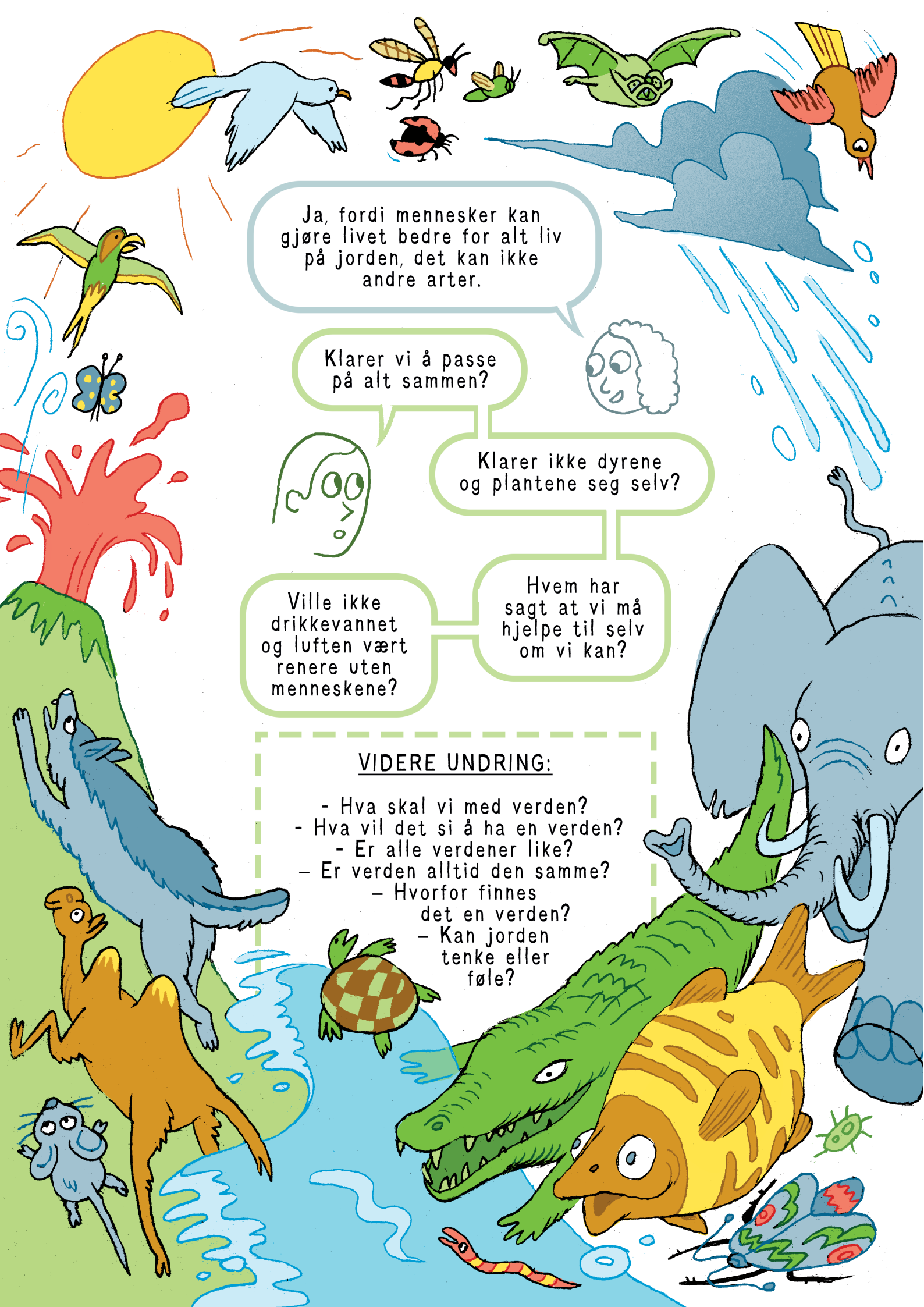
Hvem skal da oppleve verden slik bare mennesker kan?

Uten menneskene vil dyrene kanskje føle seg helt alene i verden?

Kan ikke kloke mennesker finne opp ting som gjør livet på jorden bedre for alle?

Ja, fordi mennesker kan gjøre livet bedre for alt liv på jorden, det kan ikke andre arter.

Klarer vi å passe på alt sammen?

Klarer ikke dyrene og plantene seg selv?

Ville ikke drikkevannet og luften vært renere uten menneskene?

Hvem har sagt at vi må hjelpe til selv om vi kan?

VIDERE UNDRING:

- Hva skal vi med verden?
- Hva vil det si å ha en verden?
  - Er alle verdener like?
  - Er verden alltid den samme?
    - Hvorfor finnes det en verden?
    - Kan jorden tenke eller føle?

HAR VI ET ANSVAR FOR ANDRE MENNESKER?

Ja, for noen mennesker kan ha det vanskelig og da må vi hjelpe dem.

Hvordan kan vi vite at andre har det vanskelig?

Jeg, eller du alene, kan ikke hjelpe alle som trenger det. Hvordan skal vi velge ut hvem vi hjelper?

Er det alltid rett å gripe inn i andre menneskers liv?

Hvordan kan vi vite sikkert hva andre trenger?

Nei, vi har bare ansvar for oss selv.

Vi lever jo sammen med andre. Er det mulig å ta vare på seg selv, uten også å ta vare på andre?

Hvordan vil du føle deg dersom du ser noen som har det vanskelig, men ikke prøver å hjelpe dem?

Dersom noen ikke klarer å hjelpe seg selv, skal man bare la dem ha det vanskelig?

VIDERE UNDRING:

- Hvordan vet vi at andre trenger hjelp?
- Hvordan vet vi om vi selv trenger hjelp?
  - Finnes det situasjoner der man ikke skal ta imot hjelp?
- Har alle like mye ansvar for hverandre?
  - Er det noen grupper som er mer sårbare enn andre og trenger mer hjelp?

TEMA 3: RETTFERDIGHET

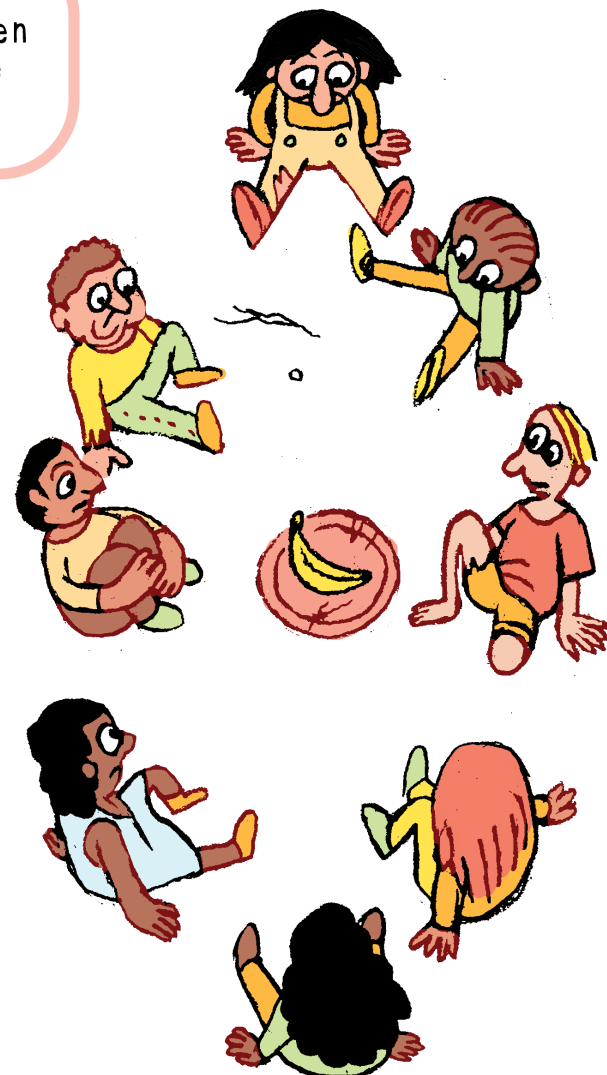
HVA ER RETTFERDIGHET?

Rettferdighet er når alle får like mye av de samme tingene.

Trenger alle i verden de samme tingene?

Ønsker vi oss de samme tingene, uansett hvor man bor i verden?

Det finnes ikke nok av alt i verden til at alle kan få det samme. For eksempel kan ikke alle voksne i verden kjøre bil – det ville forurense for mye! Hvem bør få kjøre bil da?

Rettferdighet er når alle får de samme mulighetene.

Ønsker alle å ha de samme mulighetene?

Trenger vi de samme mulighetene?

Hvis alle fikk de samme mulighetene, ville det kanskje ikke være nok ressurser til alle mennesker på jorden?

Rettferdighet er at alle får si det de mener, og får være med å bestemme.

Noen vet jo mer enn andre, da bør kanskje de bestemme mest?

Skal voksne få bestemme mer enn barn?

Noen ganger har vi så ulike meninger at vi ikke klarer å bli enige. Hvem skal da bestemme?

Selv om alle får si hva de mener, er det som regel flertallet som bestemmer. Da velger flertallet noe annet enn det mindretallet vil. Er det rettferdig?

Rettferdighet er at det ikke er krig.

Skal man aldri kunne slåss for rettferdighet?

Er det alltid galt å krige? Dersom noen angriper andre, skal de ikke forsvare seg?

Hvis to land vil krige, hvorfor er det da urettferdig å krige?

BØR VI ALLTID PRØVE
Å GJØRE DET SOM
ER RETTFERDIG?

Ja, for ellers blir
noen lei seg.

Kan vi alltid
unngå å bli
triste?

Er det alltid
mulig å gjøre
alt rettferdig?

Hvordan kan
vi vite hva som
er en rettferdig
løsning?

Nei, for vi vet
ikke alltid hva
som er rettferdig.

Hvordan kan vi forstå
bedre hva som ville
være rettferdig?

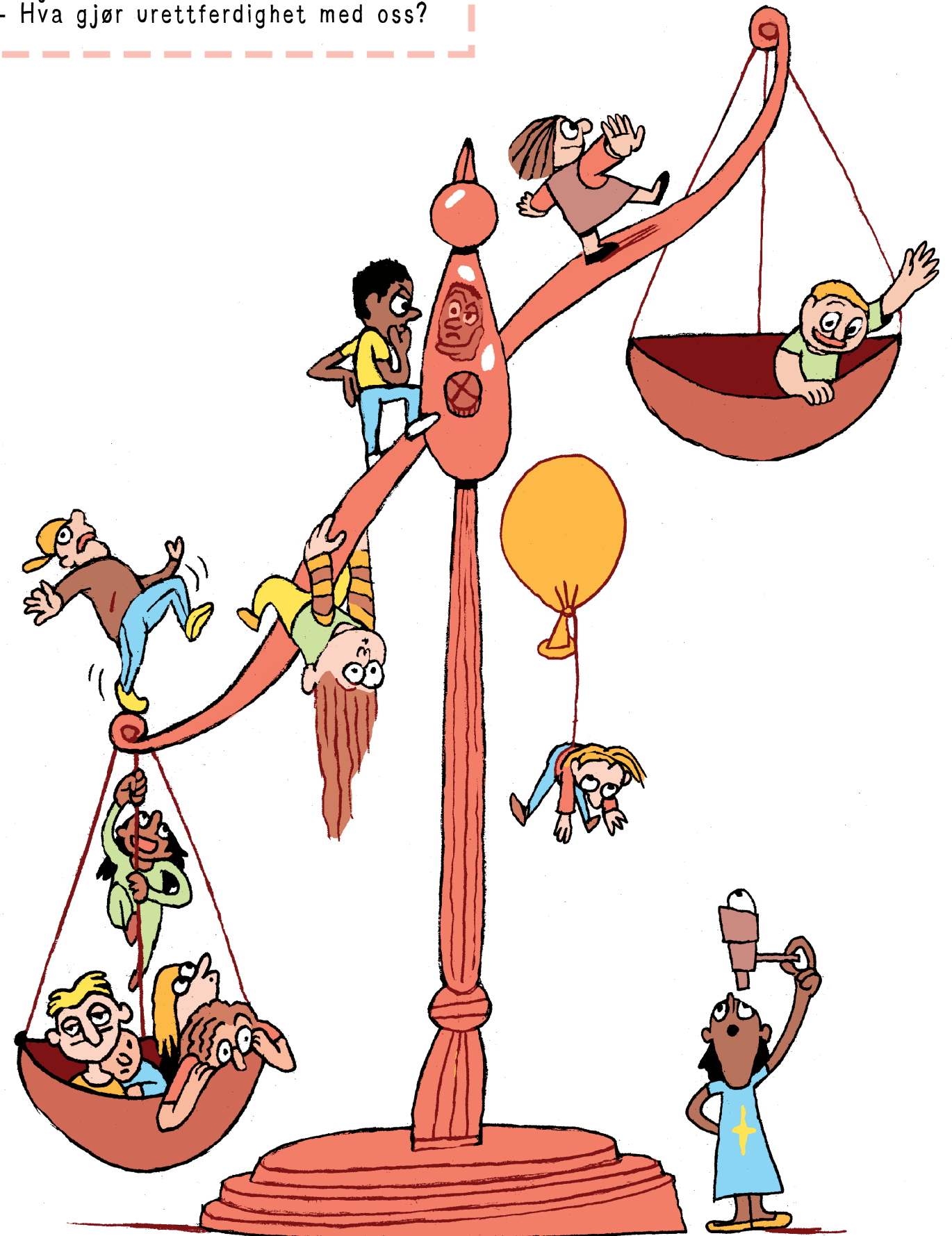
Kan vi ikke gjøre
det så rettferdig
som vi klarer?

Kan vi finne
ut hva som er
rettferdig ved å
spørre oss om hva
som er urettferdig?

VIDERE UNDRING:

- Hva er urettferdighet?
- Hvorfor finnes det urettferdighet?
- Hva fører rettferdighet til?
- kan den gjøre oss klokere?
- Eller gladere?
- Gjør den oss til bedre mennesker?
- Hva gjør urettferdighet med oss?

TEMA 4: FATTIGDOM

HVA VIL DET SI Å VÆRE FATTIG?

Når man er fattig
mangler man viktige
ting, slik som mat,
hus og klær.

Kan man likevel "eie" andre
verdifulle ting? Så som glede,
latter, vennskap?

Blir man lykkelig av å ha mat, klær og hus?

Blir man mindre
fattig av å eie
mange ting?

Hvor mye
trenger man før
man slutter å
være fattig?

Kan man være så fattig
at man ikke har noe å gi?

Fattigdom er en følelse, som er der når andre
rundt deg eier ting du selv ikke har råd til.

Kan man ha det godt uten
å eie alt det man lyst på?

Hjelper det om man
kjenner noen andre
som heller ikke eier
det samme?

Hvor mye trenger man
for å ikke føle seg fattig
i vårt samfunn?

Fattigdom er når du ikke har nok til å kunne dele med deg.

Deler vi med oss for å føle oss rike selv, eller for at den vi deler med skal føle seg bedre?

Er det alltid riktig å dele?

Hvordan vet vi at vi har nok til å gi bort noe?

Er vi nødt til å dele med oss selv om vi er rike?

HVORFOR FINNES DET FATTIGDOM I VERDEN?

Fordi noen mennesker ikke vil dele med seg.

Dersom jeg har tjent mine egne ukepenges, må jeg dele med meg da?

Hvis jeg får en gave, må jeg dele den med andre?

Fordi ikke alle er født i et rikt land.

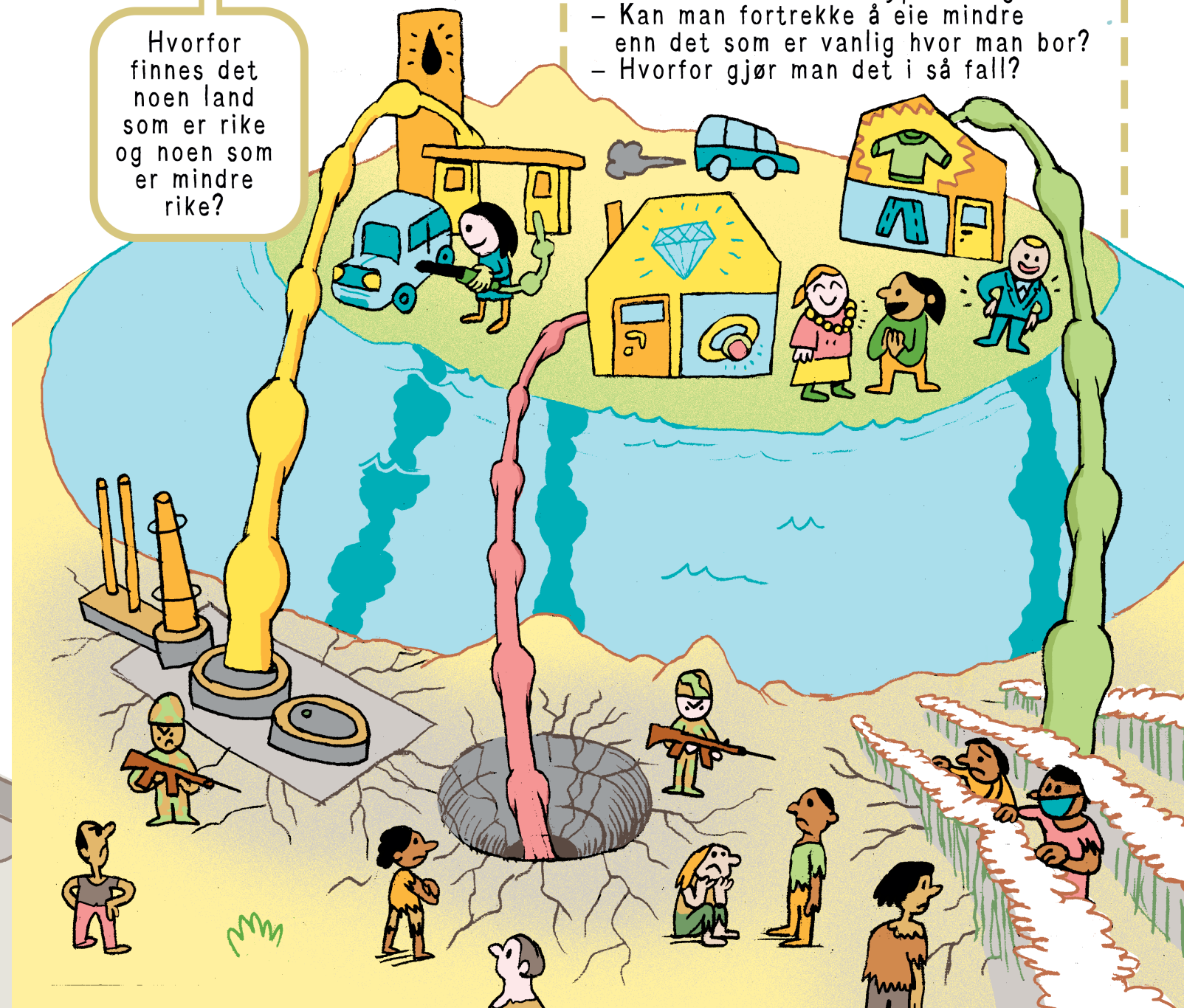
Hvorfor kan ikke rike land dele med seg?

Kan man bestemme hvilket land man skal bli født i?

Hvorfor finnes det noen land som er rike og noen som er mindre rike?

VIDERE UNDRING:

- Er det bedre å være rik eller fattig?
- Er fattigdom det samme over hele verden?
- Finnes det bare én type fattigdom?
- Kan man fortrekke å eie mindre enn det som er vanlig hvor man bor?
- Hvorfor gjør man det i så fall?

TEMA 5: ULIKHET I VERDEN

HVORFOR FINNES DET ULIKHET I VERDEN?

Fordi vi mennesker bor ulike steder, snakker ulike språk, tror på ulike guder og har ulike levekår.

Kan man ha noe til felles selv om man bor på ulike kontinenter?

Liker vi best de som er like oss selv?

Finnes det et land du beundrer som er veldig ulikt det landet du bor i?

Kan vi snakke sammen selv om vi snakker ulike språk?

ER ULIKHET BRA ELLER DÅRLIG?

Ulikhet er dårlig. Hvis alle hadde vært like og hatt det likt, hadde vi respektert hverandre og det hadde ikke vært krig i verden.

Hadde det ikke vært kjedelig om alle var like? Hadde vi ikke uansett funnet noe å være uenig om?

Skal man alltid prøve å gjøre noe som er ulikt likt? Kan vi lære av ulikhetene mellom land?

Ulikhet er bra. Når man er ulik er man flink på forskjellige ting og kan lære av hverandre.

Er det ikke når mennesker er ulike at man diskriminerer og mobber hverandre? Er verden rettferdig når det finnes ulikheter?

Når verden er ulik vil det finnes både fattige og rike mennesker, er det greit?

Er det noen land som har funnet en bedre måte å leve på enn andre, og hvordan kan man være sikker på hva som er den beste måten å leve på?

ER ALLE LIKE MYE VERDT SELV OM MAN ER ULIK HVERANDRE? (Slik som det står i FNs menneskerettigheter?)

Ja, alle er like mye verdt.

Hvorfor lever noen mennesker i nød da?

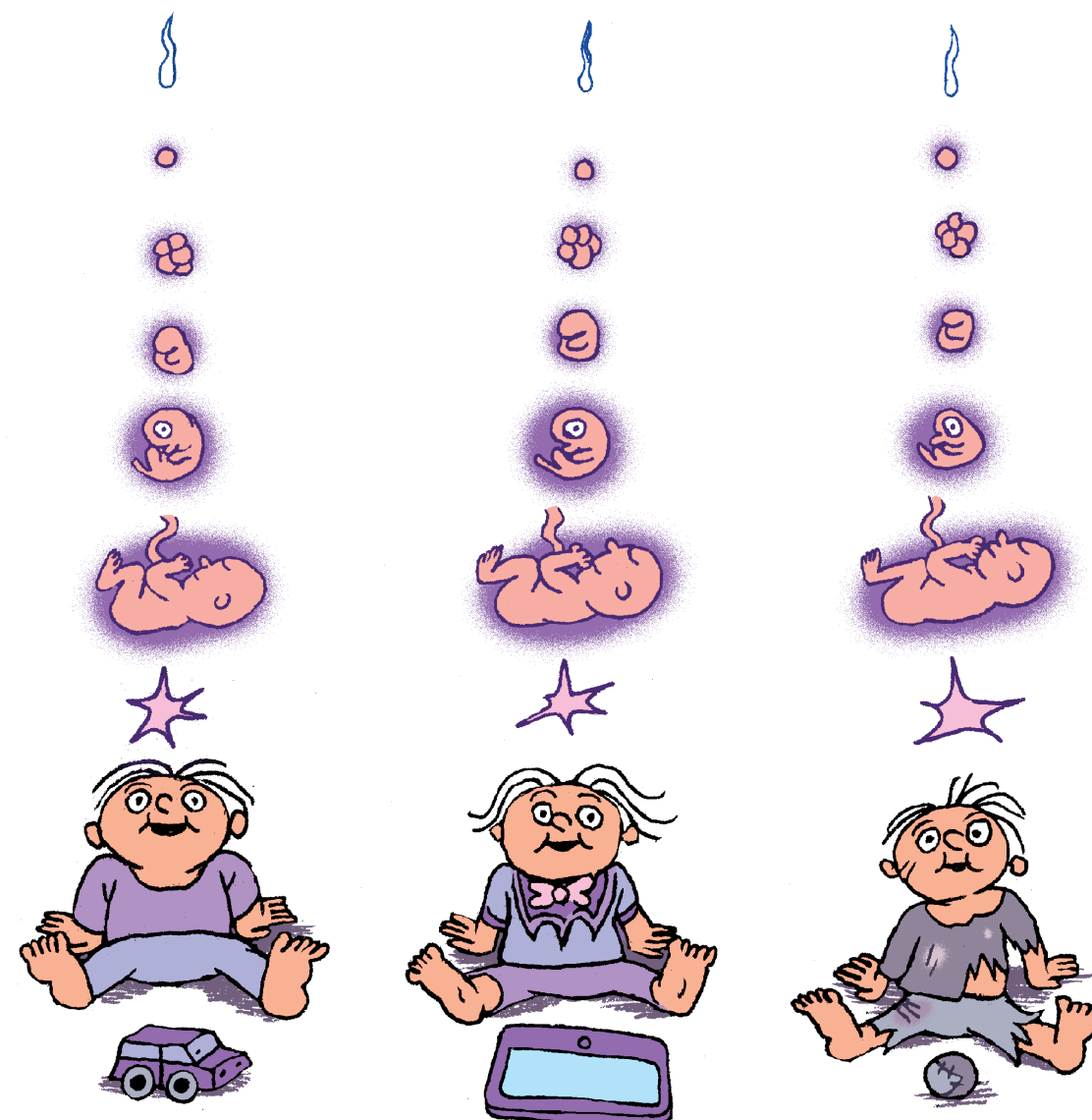
Kan vi likevel behandle folk ulikt?

VIDERE UNDRING:

- Hva er det som gjør oss verdifulle?
- Er vi skapt verdifulle, eller må vi gjøre noe for å bli det?
- Hvordan vet vi om vi er verdifulle eller ikke?
- Kan man bli for verdifull?
- Kan noen mennesker gjøre andre mindre verdifulle?
- Hvem bestemmer hva som gjør noen verdifull?

Hvordan kan vi vite at alle er like mye verdt – ser vi det på dem?

Hvorfor blir noen behandlet som om de er mindre verdt?

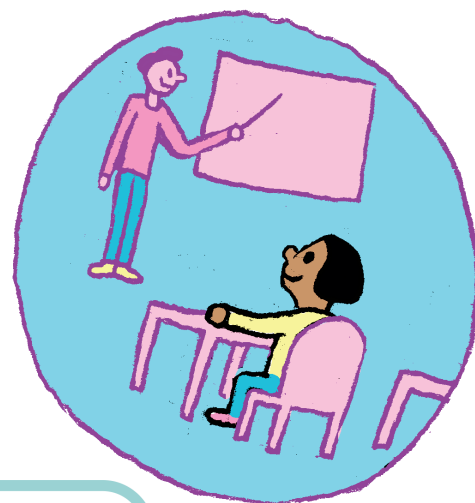

TEMA 6: MENNESKERETTIGHETER

HVORFOR HAR VI
MENNESKERETTIGHETER?
Kunne vi ikke bare
vært uten dem?

For å sikre at
alle blir tatt
vare på og har
like mye verdi.

Blir alle tatt vare på når vi har menneskerettigheter?

Hvis det er noen som
ikke blir tatt vare på,
hvem er de? Og hva
kan grunnen være?

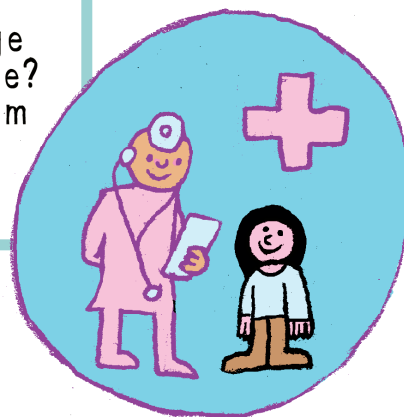
Er menneskers
rettigheter viktigere
enn dyrs rettigheter?

HVORFOR FINNES
MENNESKERETTIGHETENE?
Finnes de på ordentlig?

Fordi alle er født med de
samme rettighetene, det står i
FNs menneskerettigheter.

Hvis rettighetevne virkelig gjaldt alle
mennesker, ville vel alle barn hatt det fint?
Da ville alle barn i verden fått gå på skole,
og ingen trengte å sulte eller leve i krig?

Men hvordan kunne
FN være sikre på
at de fant de riktige
menneskerettighetene?
Hvordan fant de frem
til akkurat disse
rettighetene?

Menneskerettighetene er jo bare
en lov som mennesker har funnet på.
Selv om noen snakker om noe,
finnes det ikke på ordentlig.

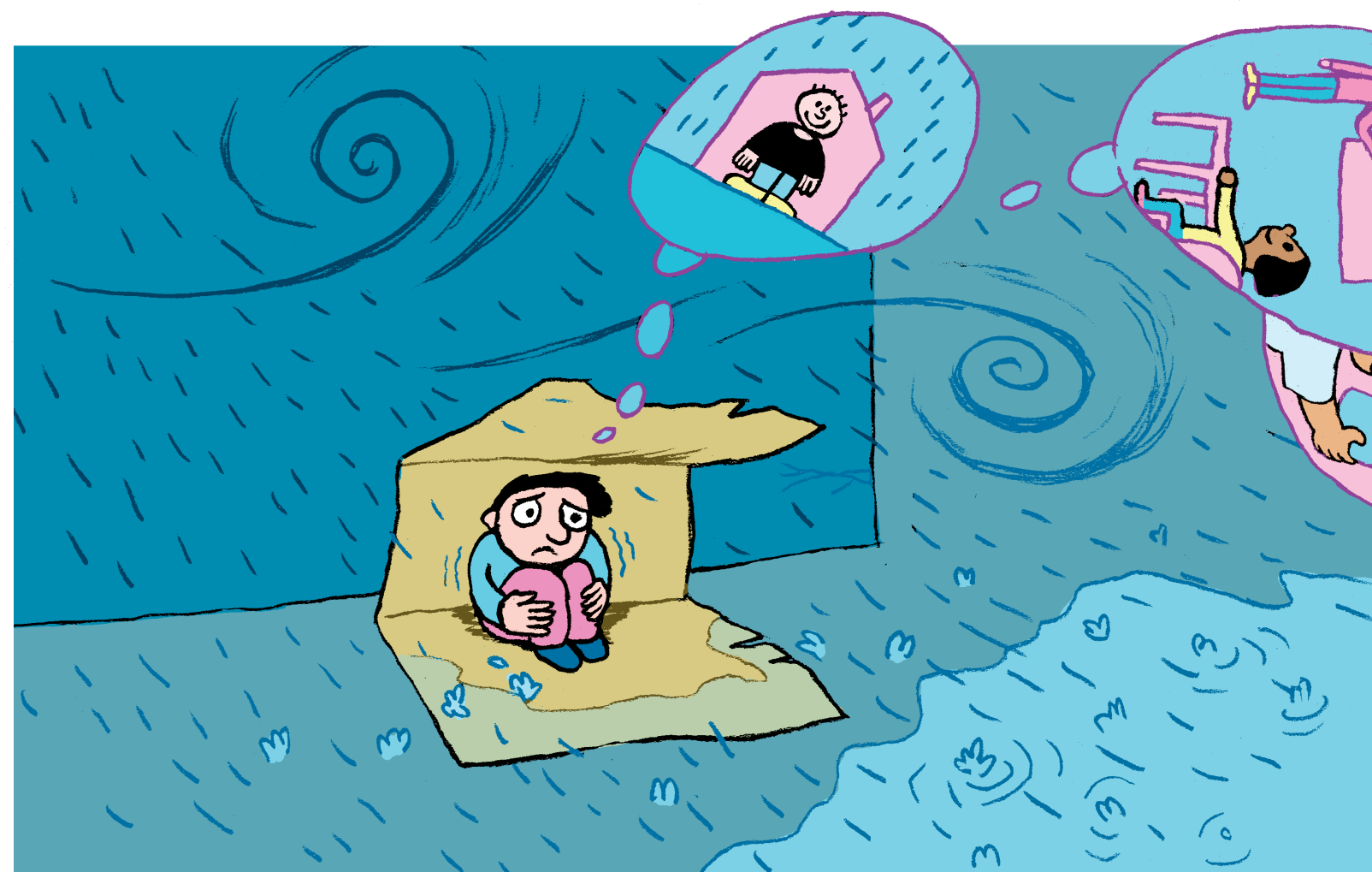
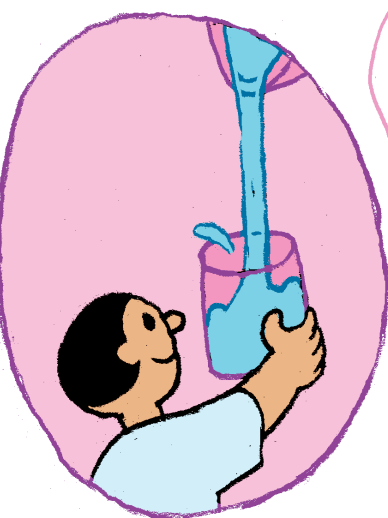

Er det ikke sant at alle
mennesker er like mye verdt og
derfor må få lov til de samme
tingene, for eksempel å få gå på
skole, slippe å gifte seg som
barn, eller å drikke rent vann?

Når vi har skapt
menneskerettighetene, så
finnes de vel på ordentlig.
Mennesker skaper jo
forbedringer i verden
hele tiden.

VIDERE UNDRING:

- Kan det være at vi oppdager noen nye menneskerettigheter?
- Er rettigheter noe som sørger for rettferdighet?
- Hvorfor finnes det rettigheter for dyr?
- Hva med jordkloden - bør den få rettigheter?

Norad

Boken er laget
med støtte fra Norad

